

# חינוך

## הגדרות

### פיקוח

חוק חינוך ממלכתי, התשי"ג-1953, קובע את החלוקה של מערכת החינוך הישראלית לפי סוגי פיקוח:

- ממלכתי (מ"מ): תחת הפיקוח הכללי של משרד החינוך.
- ממלכתי-דתי (ממ"ד): בפיקוח מינהל החינוך הדתי במשרד החינוך.
- חרדי: מוכר גם כ"דתי אחר".<sup>1</sup>

### דרגי חינוך

דרג חינוך הוא שלב בהתקדמות – מלמידה בסיסית ללמידה מורכבת יותר. הלמידה כוללת את כל סוגי התכניות הקיימות באותו שלב. בישראל חמישה דרגי חינוך: קדם-יסודי, יסודי, על-יסודי (חטיבת ביניים וחטיבה עליונה), על-תיכוני וגבוה.

- **הדרג הקדם-יסודי.** השלב הראשון של הלמידה המאורגנת. דרג זה כולל גני ילדים בשלבי הטרום-חובה (בני 3-4) ובשלב החובה (בני 5).
- **הדרג היסודי.** על פי החוק, גיל הכניסה לדרג זה הוא 6. הדרג כולל שש שנות לימוד (א'–ו'), אם כי ישנם מוסדות שהדרג היסודי בהם כולל שמונה שנות לימוד. דרג זה מקנה לתלמיד מיומנויות יסוד בקריאה, בכתובה ובחשבון. הלמידה שיטתית.
- **הדרג העל-יסודי.** דרג זה כולל את חטיבת הביניים ואת החטיבה העליונה:
  - חטיבת ביניים: תת-דרג זה הוא המשך של הדרג היסודי וכולל שלוש שנות לימוד (ז'–ט'). למורים בדרג זה תחומי מומחיות ספציפיים, וההוראה היא ממוקדת מקצוע (שלא כמו בדרג היסודי).
  - חטיבה עליונה: תת-דרג זה כולל שלוש שנות לימוד (י'–י"ב), או חטיבה ארבע-שנתית (ט'–י"ב). מקצועות הלימוד ספציפיים יותר, ולצוות ההוראה הכשרה גבוהה יותר מזו שבדרג חטיבת הביניים.
- **הדרג העל-תיכוני.** לימודים לקראת תעודה שלא לקראת תואר אקדמי. שתי דרישות לקבלת התעודה: תנאי הקבלה למוסד החינוכי הם השכלה תיכונית מלאה, והלימודים מתמקדים במיומנויות מעשיות, טכניות או מקצועיות ונועדו לאפשר השתלבות ישירה בשוק העבודה.
- **הדרג הגבוה.** לימודים לקראת תעודה אקדמית, תואר ראשון, תואר שני או תואר שלישי המוכרים על ידי המועצה להשכלה גבוהה. הלימודים מתקיימים באוניברסיטאות, במכללות אקדמיות או במכללות אקדמיות לחינוך.<sup>2</sup>

### מעמד משפטי<sup>3</sup>

<sup>1</sup> חיים פורטנוי, אפיון רמת הדתיות באוכלוסייה היהודית, על פי זיקה למוסדות חינוך, סדרת ניירות טכניים מס' 19, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2007.

<sup>2</sup> נתונים שנתיים 2015, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

- **מוסדות חינוך במעמד רשמי.** מוסדות בבעלות המדינה או בבעלות הרשות המקומית שפורסמו ברשומות כמוסדות רשמיים. במוסדות החינוך הרשמיים נכללים בעיקר בתי הספר של החינוך הממלכתי ושל החינוך הממלכתי-דתי ובייחוד בדרג היסודי ובדרג חטיבת הביניים. מוסדות רשמיים פועלים על פי תכנית הלימודים של משרד החינוך ונתונים לפיקוחו.
- **מוסדות חינוך במעמד מוכר שאינו רשמי.** כל מוסד חינוך שאינו נכלל בהגדרה של מוסד חינוך רשמי ופורסם ברשומות כמוסד שאינו רשמי.<sup>4</sup> מוסדות אלו אינם בבעלות המדינה, אך יש להם הכרה ממשרד החינוך והם נתונים לפיקוחו.
- רבים ממוסדות החינוך המוכר שאינו רשמי משתייכים לחינוך החרדי, ובעיקר לשתי רשתות החינוך הגדולות במגזר זה – מרכז החינוך העצמאי ומעיין החינוך התורני. יש גם בתי ספר במעמד זה המשתייכים לקהילות מעדות אחרות (למשל, בתי ספר ערביים נוצריים) וכן מספר קטן של בתי ספר בחינוך העברי בפיקוח הממלכתי או בפיקוח הממלכתי-דתי.
- גם מוסדות החינוך העל-יסודי (ארבע-שנתי) והחטיבה העליונה (שלוש-שנתי) רובם ככולם אינם מוסדות רשמיים, משום שהם לא הוכרו ככאלה ברשומות, אף שיש בהם כאלה שבבעלות הרשות המקומית או המדינה.<sup>5</sup>
- **מוסדות חינוך במעמד עצמאי.** בעבר מעמד עצמאי הוגדר כמעמד נפרד ממוסדות חינוך במעמד מוכר שאינו רשמי במסגרת מרכז החינוך העצמאי של אגודת ישראל. כיום המעמד "עצמאי" נלע בקטגוריה "מוכר שאינו רשמי". המוסדות במעמד העצמאי היו זהים בהגדרתם למוסדות במעמד מוכר שאינו רשמי.<sup>6</sup>
- **מוסדות חינוך במעמד פטור.** מוסדות חינוך שמערכת החינוך הכירה בהם כמוסדות הפטורים ממילוי התנאים הכלליים שלה ואשר נקבעו להם תנאים מיוחדים הפוטרים אותם ממילוי הוראת חוק חינוך חובה. מוסדות החינוך במעמד פטור מתנהלים בלי פיקוח שוטף של משרד החינוך.<sup>7</sup>
- סעיף 5 לחוק לימוד חובה, התש"ט-1949, מאפשר לפטור תלמידים מהוראות החוק בתנאים מסוימים. על סמך סעיף זה הוקמו תלמודי תורה לתלמידי כיתות א'–ח', מערכת החינוך הכירה בהם כמוסדות הפטורים ממילוי התנאים הכלליים של מערכת החינוך, ונקבעו להם תנאים מיוחדים הפוטרים אותם ממילוי הוראות חוק לימוד חובה. מוסדות החינוך במעמד פטור אינם מקבלים עליהם את פיקוח המדינה, ואף על פי כן המדינה מתקצבת אותם חלקית.

## נשירה ממערכת החינוך

תלמידים שהפסיקו את לימודיהם במערכת החינוך שבפיקוח משרד החינוך ולא עברו ללמוד במסגרת פורמלית אחרת (בתי ספר בפיקוח משרד הכלכלה, לשעבר משרד התמ"ת, או ישיבות גבוהות) נחשבים לתלמידים נושרים.

לא נחשבים נושרים: תלמידים שעזבו את מערכת החינוך ושהו 100 ימים רצופים לפחות בחו"ל; ותלמידים שעזבו את מערכת החינוך וחזרו אליה בשנה שאחריה.<sup>8</sup>

## יישוב

<sup>3</sup> אתי וייסבלאי, מערכת החינוך בישראל: סוגיות מרכזיות שנדונו בוועדת החינוך, התרבות והספורט, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 21.4.2013.

<sup>4</sup> נתונים שנתיים 2015, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

<sup>5</sup> אתי וייסבלאי, מערכת החינוך בישראל: סוגיות מרכזיות שנדונו בוועדת החינוך, התרבות והספורט, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 21.4.2013.

<sup>6</sup> מתוך שיחה עם חיים פורטנוי, ראש תחום חינוך והשכלה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

<sup>7</sup> מאיה חושן, שנתון סטטיסטי לירושלים 2015, מכון ירושלים למחקרי מדיניות

<sup>8</sup> נתונים שנתיים 2015, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

יישוב הלימודים של התלמידים (למעט בלוח 9, שבו היישוב הוא יישוב המגורים). נבחרו 12 היישובים שבהם מספר התלמידים הלומדים בפיקוח החרדי הוא הגדול ביותר בארץ.

## נבחנים, זכאים ועומדים בדרישות הסף לקבלה לאוניברסיטאות

תעודת הבגרות היא תעודת ההישגים הלימודיים של התלמיד. תלמידים הניגשים לבחינות בגרות וזכאים לתעודת בגרות שייכים למחזור אחד של מסיימי כיתות י"ב, שהוא המחזור של שנת הדיווח. מבחינת הישגי תעודת הבגרות אפשר לחלק את אוכלוסיית התלמידים לארבע קבוצות:

- (1) כלל התלמידים: כל מי שניגש לבחינות הבגרות או לא ניגש אליהן.
- (2) נבחנים: תלמידים שניגשו לבחינת בגרות אחת לפחות, במועד הראשי (קיץ) או במועד המשני (חורף), בלי קשר לתוצאות הבחינה.
- (3) זכאים: תלמידים שעמדו בכל הדרישות המקנות זכאות לתעודת בגרות.
- (4) עומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות: תלמידים הזכאים לתעודת בגרות שיש בה ציון עובר ברמת 3 יחידות לימוד (לפחות) במתמטיקה, 4 יחידות (לפחות) באנגלית ועוד מקצוע מוגבר אחד (נוסף על אנגלית).<sup>9</sup>

## מסד הנתונים של התלמידים

מסד הנתונים בנוי משלושה קבצים:

- (1) קובץ התלמידים של משרד החינוך: כל התלמידים שלומדים בבתי הספר של משרד החינוך (בחינוך היסודי, בחטיבת הביניים ובחטיבה העליונה), במוסדות חינוך המוגדרים רשמיים (חינוך ממלכתי וחינוך ממלכתי-דתי) ובמוסדות לימוד המוגדרים מוכרים שאינם רשמיים, שכלול בהם בעיקר החינוך החרדי.
- (2) קובץ התלמידים של משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה (התמ"ת)/משרד הכלכלה: תלמידי כיתות ט'–י"ב הלומדים בבתי הספר לחניכים ובבתי ספר תעשייתיים שבפיקוח משרד התמ"ת, המשלבים לימודים ועבודה.
- (3) קובץ תלמידי הישיבות: תלמידי הישיבות הגבוהות ו"כוללים" המתוקצבים על ידי אגף הישיבות של משרד החינוך (לשעבר משרד הדתות).

## מוסדות לימוד חרדיים תורניים

מוסדות חינוך שלומדים בהם תלמידים בני 16+ מסוג ישיבה גבוהה ו"כולל", אין נלמדים בהם לימודי חול, ולא מתקיימות בהם בחינות בגרות או בחינות חיצוניות אחרות. ישיבות גבוהות מיועדות לרווקים חרדים וה"כוללים" מיועדים לנשואים. במוסדות הלימוד התורניים אין פיקוח מטעם האגף לחינוך חרדי של משרד החינוך על תכנית הלימודים.<sup>10</sup>

להסברים על הסקר החברתי ראו להלן, חלק ההגדרות, פרק ה.

<sup>9</sup> ש.ש.

<sup>10</sup> נעמה טשנר, נתונים על מוסדות לימוד אקדמיים לציבור החרדי, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 23.1.2014.

## המקורות ללוחות

לוחות 9/ב-1/ב	עיבודי המחברים לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, גף חינוך, השכלה וכוחות הוראה.
לוח 10/ב	האגף למוסדות תורניים במשרד החינוך.
לוח 11/ב	הסקר החברתי, שנים מתאימות, אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
לוחות 15/ב-12/ב	יוצאי מוסדות החינוך החרדי העל-יסודי בהשכלה הגבוהה בישראל, אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה